

АВТОРЕФЕРАТ НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД

ИСТОРИЧЕСКИ ПРЕДПОСТАВКИ, ТЕОРЕТИЧЕСКИ ОСНОВИ И СЪВРЕМЕННО РАЗВИТИЕ НА БАНКОВИТЕ РЕГУЛАЦИИ В СВЕТОВЕН МАЩАБ

За присъждане на образователна и научна степен “доктор”
Професионално направление 3.8 Икономика
Научна област 05.02.00 Икономика, организация и управление
Научна специалност 05.02.05. Финанси, парично обращение, кредит и застраховка

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

Факултет: Международна икономика и политика

Катедра: МИО и бизнес

СОФИЯ, 2021 г.

Научен ръководител: Проф. д-р Светлана Александрова

Докторант
ВАЛЕРИ БЕЛЧЕВ

Авторът на дисертационния труд е докторант на самостоятелна подготовка към катедра „МИО и бизнес“ при УНСС – гр. София

Тезата съдържа 200 страници, от които Увод – 6 страници, основен текст (3 глави) – 184 страници, изводи и заключение – 10 страници, 8 броя таблици, 11 броя графики и литература, включваща 416 източника на български и чуждестранни автори, документални и интернет източници.

Дисертационният труд е обсъден и допуснат до защита на разширено заседание на Катедра „МИО и бизнес“ към Факултета „Международна икономика и политика“ на УНСС, състояло се на 15 декември 2020 г.

Съставът на научното жури е утвърден със заповед No 187 от 29 януари 2021 г., на основание чл. 9 от ЗРАСРБ, чл. 30, ал. 3, чл. 31 от ППЗРАСРБ и чл. 99, ал. 2 от Правилника за учебната дейност на УНСС, Заповед No 279/06.02.20 г. на Ректора на УНСС, решение на Катедрения съвет на катедра „МИО и бизнес“ (Протокол No 376/15.12.2020 г.) и решение на Факултетния съвет на факултет „Международна икономика и политика“ (Протокол No 4/21.01.2021 г.) при УНСС, както следва:

Състав на научното жури:

От УНСС: 1. Проф. д-р Светлана Колева Александрова – Златанска (Председател)

2. Проф. д-р Йорданка Йосифова Статева (Рецензент)

Резерва: Доц. д-р Ирина Петкова Казанджиева - Йорданова

Външни: 1. Проф. д-р Даниела Николова Бобева – Филипова

2. Проф. д-р Искра Богданова Христова – Балканска

3. Проф. д-р Мария Петрова Ненова – Видолова (Рецензент)

Резерва: Доц. д-р Григор Димитров Сарийски

Автор: ВАЛЕРИ ИВАНОВ БЕЛЧЕВ

Заглавие: ИСТОРИЧЕСКИ ПРЕДПОСТАВКИ, ТЕОРЕТИЧЕСКИ ОСНОВИ И СЪВРЕМЕННО РАЗВИТИЕ НА БАНКОВИТЕ РЕГУЛАЦИИ В СВЕТОВЕН МАЩАБ

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Актуалност и значимост на изследваната проблематика

Добре функциониращата финансова система е от фундаментална важност за развитието и устойчивостта на модерната икономика. Банките играят основна роля за това, а на тяхната сигурност и стабилност се крепи целия спектър от социално-икономически дейности и процеси.

Кризата от 2007-2009 г. разкри големи пропуски в пазарната дисциплина, регулирането и надзора на банките и възобнови важни дебати в областта на финансовите регулации. развитието на процесите на глобализация, както и бурното развитие на финансовите технологии изправиха банковия свят пред нови предизвикателства, пораждащи обективна необходимост от разширяване на обхвата на регулациите, включително необходимост от общи подходи спрямо възникващите рискове за световната финансова система. В академичен план, световната теоретична мисъл е поставила научните фундаменти за причините за банковите регулации и влиянието на иновациите върху обществените процеси и банковите регулации. В практически план, специално създаденият Базелски комитет за банков надзор, чрез еволюцията и усъвършенстването на регулаторните рамки на трите Базелски споразумения, натрупа огромен опит и очерта възможните граници за разширяване на обхвата на регулациите на съвременния етап.

През 2017 г. Световната банка започна да подготвя „Обзор“ за 160 страни в света с подробни данни за банковите регулации във всяка държава. Този обзор беше завършен през 2019 г. и представлява уникален източник за сравнителни анализи. Централен стана въпросът за международната координация, за хармонизирани или общи международни стандарти за банковите регулации и за водещата роля на Базелския комитет за банков надзор в този процес. Наред с традиционните предизвикателства пред системата, навлезе и нов елемент – финансовите технологии. Те станаха обект на широк интерес намирайки място както в научните изследвания, така и навлизайки в ползването на обществото.

Финансовите технологии са пример за динамика в средата, по отношение на регулационните политики. Именно динамиката произтичаща от навлизането на нов елемент в системата обуслови избора на темата на настоящата работа.

Различни аспекти от темата за банковите регулации, някои теоретични подходи към тези регулации, анализа на различни категории банкови рискове и други отделни аспекти от обхвата на настоящата работа, са засегнати, анализирани или подробно проучени, в

близкото или по-далечно минало, от редица български учени и автори, специализирани в областта на финансите, банковото дело и международните валутно-финансови отношения: проф. проф. Й. Статева, проф. Е. Миланова, проф. М. Младенов, проф. Св. Александрова, проф. М. Видолова, проф. Д. Бобева, проф. С. Вачков, проф. Г. Георгиев, проф. Л. Георгиев, проф. Н. Николова, проф. П. Стефанова, проф. В. Стоянов, проф. С. Трифонова, проф. Е. Петрова, проф. Т. Хубенова, проф. И. Балканска, д-р. гл. ас. С. Кирова, доц. И. Казанджиева, доц. П. Аначкова, проф. М. Стоименов, проф. Ив. Белчев, проф. М. Христов, проф. Св. Масларов, проф. Г. Ганчев и много други учени и експерти.

Ползвайки този натрупан научен потенциал, настоящата работа е опит да бъдат обхванати някои по-малко изследвани или неизследвани в българската икономическа литература въпроси в областта на международните банкови регулации и влиянието на новите финансови технологии върху банковата система и регулациите.

Обект на изследването

Обект на настоящето изследване са съвременните международни банкови регулации.

Предмет на изследването

Предметът на изследването е с фокус: постиженията, проблемите и нерешени въпроси на международните банкови регулации и предизвикателствата на новите финансови технологии. В по-тесен смисъл, предметът може да бъде формулиран като изследване на еволюцията, постиженията и нерешените въпроси от международните банкови регулации и предизвикателствата на новите финансови технологии.

Изследователска теза

Дисертационният труд защитава позицията, че въпреки значителните успехи постигнати вследствие на приложението и актуализирането на международните банкови саморегулации по линия на Базелския комитет за банков надзор, обхватът на мерките остава основно концентриран върху микро-рисковете за банковата система. В същото време системата остава уязвима по линия на някои макро-рискове, дефинирани в изследването.

В изследователската теза се разглеждат финансовите технологии като важен фактор за бъдещото развитие на банковата система, който неминуемо ще предизвика трансформация както функционално, на самите банки, така и на управлението на регулаторните процеси в глобален план.

Хипотези на изследването

Във връзка с основната теза, са развити три хипотези:

Първата хипотеза е, че еволюцията на международните банкови регулации води до изграждане на все по-надеждна регулаторна рамка и колкото по-детайлна е тази рамка, толкова по-добре се контролират стабилността и рисковете на системата.

Втората хипотеза е, че регулаторните политики на Базелския комитет за банков надзор показват силна концентрация на мерки отнесени към микро-рискове за банковата система, т.е. рискове за самите банки, но макро-рисковете са сравнително подценени, формиращи комплекс от нерешени въпроси.

Третата хипотеза е, че новите финансови технологии ще играят ключова роля в бъдеще както за банковата система, така и за международните банкови регулации, че финансовите технологии носят голям заряд за трансформация на системата и регулаторните правила, и че финансовите технологии изпреварват регулаторните реакции.

Цели на изследването

Целите на настоящия дисертационен труд са:

- да се анализират достиженията, проблемите, тенденциите и перспективите пред най-съвременните процеси на международните банкови регулации по линия на Базелския комитет за банков надзор
- да се докаже че съвременните международни банкови регулации са динамичен процес, еволюиращ в динамична среда
- да се анализират водещите аргументи за регулациите и тяхната чувствителност към микро и макро рисковете на банковата система, като се открият нерешените въпроси.
- да се анализират предизвикателствата на новите финансови технологии за банковата индустрия и новите регулаторни насоки произтичащи от тях.

Задачи на изследването

Постигането на целите се основава на:

- Преглед на теории, проучвания, публикации, документи и др., които са тематично насочени към регулациите на банковата дейност и банковата система, банковите иновации, новите финансови технологии и към съвременните проблеми, достижения и перспективи на банковите регулации.
- Проследяване и систематизиране на еволюцията, спецификата и проблемите на съвременните международни банкови регулации.
- Сравнителен анализ на Базелските споразумения.

- Диференциран анализ на основните характеристики на новите финансови технологии в обхвата на Базел 3 и на най-съществените рискови компоненти, които влияят на трансформацията на банковия сектор и на регулативните подходи на Базелския комитет
- Синтез, систематизиране и класификация на основни групи от нерешени проблеми и рискове, които налагат бъдещи регулаторни мерки.

Ограничения на изследването

Спектърът на изследването е ограничен до установяване на основните насоки на теоретичните изследвания, дефиниране на основните въпроси на регулаторните политики, влиянието на иновациите и новите финансови технологии върху регулаторните политики на Базелския комитет, както и на бъдещите очаквания за промяна на тези политики.

Ограниченията, поставени в настоящата работа се дължат на изключително многоаспектния характер на проблематиката, при който всеки отделен аспект би могъл да бъде обект на обширно самостоятелно изследване. С цел да не се отклоняваме от основната теза, поставяме следните ограничения на изследването:

- Конкретен анализ на отделните рискове, начини на изчисление, математически модели, формули и коефициенти, всеки един представляващ обект на обширен самостоятелен анализ. От тук следва и ограничаване на емпиричния характер на изследването на горните показатели, тъй като емпирично изследване би могло да се направи за всеки един от множеството аспекти на банковите регулации, а всяко едно би могло да бъде обект на самостоятелна докторска теза. Поставените рамки за обема на докторска теза не ни позволяват да разгърнем толкова обширен анализ.
- Анализ на конкретни политики на националните регулаторни институции.
- Регулаторната практика в България, която ще бъде обект на бъдещата ни работа.
- Конкретни подробни анализи на вътрешни и външни фактори на влияние за определяне на регулаторните политики на Базелския комитет и др.

Методи на изследването

В изследването, са използвани следните методи:

- метод на документален анализ, който е в основата на оценката и включва преглед на всички релевантни литературни, документни и интернет източници
- емпиричен анализ

- метод на SWOT анализ (Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats – SWOT), т.е. анализ на силните и слаби страни, благоприятните възможности и заплахите от неблагоприятни въздействия,
- методите на анализ и синтез, диалектически метод, присъщ за социално-икономическата наука,
- метод на качествен анализ за определяне категориите на понятията, които се използват за класифициране на данните и групиране на свързаните категории, идентифициране на основни теми, оценка и сортиране и хронологично подреждане на информацията
- метод на сравнителен анализ на политиките и резултатите на Базелските споразумения и на други аспекти
- метод на компонентния и пофакторен анализ е приложен при диференцирания анализ на отделните теории, отделните рискове, обект на Базелските споразумения и отделните видове нови финансови технологии.

Информационно осигуряване

Информационното осигуряване на дисертационния труд е осъществено чрез:

- Теоретично изследване на български и чуждестранни публикации в научната област
- Резултати от емпирични международни и български проучвания
- Данни от официални документи на Базелския комитет, Съвета за финансова стабилност, Европейски институции, Световната банка и др.
- Данни от специализирани интернет публикации и източници
- Резултати от извършен собствен анализ.

Списък на публикациите по дисертацията:

БЕЛЧЕВ, Валери, Банки и финансови иновации – теоретични основи, Сп. Икономически и социални алтернативи, бр. 1, 2020, DOI 10.37075/ISA.2020.1.08

БЕЛЧЕВ, Валери, "Теоретични подходи за асиметричната информацията на банковата система през призмата на банковите регулации", том XVII, Научни трудове на УНИБИТ, 2019 г. ISSN 1314-2623

БЕЛЧЕВ, Валери, Еволюция, социални заплахи и предизвикателства на дигитализацията в банковата система, том XVII, Научни трудове на УНИБИТ 2019 г. ISSN 1314-2623

БЕЛЧЕВ, Валери, „Базелските споразумения за банкови регулации – Генезис, еволюция, фактори, достижения, проблеми и перспективи“, Издателски комплекс – УНСС, София 2021 г. ISBN 978-619-232-411-7

II. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е структуриран в увод, три глави, изводи заключение с приложен списък на ползвана литература и интернет източници. Съдържанието е структурирано в следната последователност:

УВОД

Първа глава: ТЕОРЕТИЧНИ ПОДХОДИ И ФУНДАМЕНТИ НА БАНКОВИТЕ РЕГУЛАЦИИ

I. Теоретични подходи и фундаменти на банковите регулации

1. Основни подходи на теоретичните изследвания
2. Позитивни теории за банковите регулации
3. Нормативни теории за банковите регулации
4. „Технически“ основания за банковите регулации

II. Модерни банкови регулации

1. Доктрината Жермен - родоначалник на съвременните банкови регулации
2. САЩ – Законът Глас-Стигъл - продължение на Доктрината Жермен
3. Великобритания – либерализъм и закъснели регулации

III. Противоречиви фактори за международните банкови регулации

1. Банковите дерегулации
2. Ролята на глобализацията за регулациите на финансовата система
3. Иновациите и новите финансови технологии
4. Ролята на стратегически политически форуми

IV. Заключение

Втора глава: МЕЖДУНАРОДНИ БАНКОВИ РЕГУЛАЦИИ. СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА БАЗЕЛСКИТЕ СПОРАЗУМЕНИЯ

1. Базелски комитет за банков надзор
2. Основни характеристики на Базелските споразумения-сравнителен анализ
 - 2.1. Базел 1
 - 2.2. Базел 2
 - 2.3. Базел 3 - сравнителен анализ
3. Нерешени въпроси от Базел 3

4. Неясното бъдеще за рамката на Базел 3

5. Обобщение и заключение

Трета глава: ФИНАНСОВИ ТЕХНОЛОГИИ В ОБХВАТА НА БАЗЕЛСКИЯ КОМИТЕТ ЗА БАНКОВ НАДЗОР – ХАРАКТЕРИСТИКА, РИСКОВЕ И РЕГУЛАТОРНИ ПОДХОДИ

1. Обхват на финансовите технологии в регулаторните политики на Базелския комитет

2. Интерфейс за програмиране на приложения

3. Биометрични технологии в банковия сектор

4. Технология за разпределената счетоводна книга

5. Технологии за изкуствен интелект и машинно обучение в банковото дело

ИЗВОДИ И ЗАКЛЮЧЕНИЕ

ЛИТЕРАТУРА

ОБОБЩЕНО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В увода се представя актуалността на изследваната тематика и са изложени мотивите за разработването на дисертационния труд. Дефинирани са изследователската теза, обекта и предмета на изследването, целта, поставените задачи, методите и ограниченията.

ПЪРВА ГЛАВА

ТЕОРЕТИЧНИ ПОДХОДИ И ФУНДАМЕНТИ НА БАНКОВИТЕ РЕГУЛАЦИИ

Първа глава на дисертационния труд представя в обобщен и синтезиран вид основни теоретични концепции за причините за банковите регулации на базата на проведено обстойно проучване на литературните източници по темата.

Икономическата наука е белязана от дискусии по отношения на ролята на държавата в икономическия живот. Теориите за банковите регулации принадлежат към направлението на философската икономическа мисъл, утвърждаващо намесата на държавата в икономическия живот и по-специално в живота на банките, като задължителен елемент на общественото развитие. Различията в тези теории се свеждат до степента, формите и областите на намеса и до факторите, които обуславят банковите регулации. За теоретичните изследвания в областта на банковите регулации са характерни главно три базисни подхода:

Първият подход разглежда банковата дейност и банковата система като „Обществено благо“, предназначено за всички участници в обществения живот и достъпно за всеки един от тях.

Вторият подход разглежда регулацията на банковата дейност като форма за увеличаване на печалбите на банковата система, която се стреми да прави все по-значими техните собствени интереси с цел да максимализира тяхната полезност.

Третият подход разглежда държавната регулация на банковата дейност като форма за увеличаване на приходите на държавата и като форма на принуда за удовлетворяване потребностите на държавната власт.

В дисертационния труд са открити три групи теории за банковите регулации:

Първата група се възприема като групата на „**Позитивните теории**“, която обвързва анализа с обществените закони и тенденции.

Втората група обхваща „**Нормативните теории**“, които акцентират конкретно върху регулациите на банковата система през призмата на обществените рискове.

Третата група се фокусира върху **техническите основания** за банковите регулации.

Позитивни теории

Според „Позитивните теории“, регулациите са резултат на взаимодействието между банките и обществените институционални структури. Регулациите на банковата система засяга множество групи от интереси - политически интереси, мениджърски интереси, интереси на акционерите, на фирмите и гражданите-кредитополучатели, на депозитарите, на служителите и др. Сред позитивните теории най-популярни са „**Теорията за обществения интерес**“, „**Теорията на груповите интереси**“ и „**Теорията на агенцията**“. Последната е повлияна от „**Новата институционална теория**“, която се основава на факта, че регулациите са силно повлияни от институционалните структури, от договорите и от банковите процедури.

Нормативни теории

Нормативните теории за регулациите се опитват да обосноват по-задълбочено значението, ролята и формите на регулациите на банковата система. Те окачествяват предложените регулаторни мерки като „**Добри**“ или „**Лоши**“. Според тях, намесата на държавата е предизвикана от неблагоприятията на пазара, които се проявяват, когато пазарът не работи перфектно. Регулациите се считат за инструмент, който позволява да се „излекуват болестите“, с цел подобряване на общественото благосъстояние. Те поставят теми като „оптимално производство на обществени блага и държавно намеса“, „външното влияние върху полезността на банковите услуги“, „задължителните резерви, като регулаторен фактор“, „печалбите от сенъораж“, „защитата на потребителите“, „стабилността на

банковата система“ като цел на регулациите др. В групата на нормативните теории попадат теориите за „нестабилност на банковата система произтичаща от предлагането на кредити:, в т.ч. „монетаристичните теории“, „теорията за порционните кредити“, „новата теория за банковата индустрия“, „теорията за либерализацията, като причина за банковите регулации“, „теориите за несигурност и очаквания“, „теорията за конвенционалното поведение“, „теорията за шумната търговия“, „теорията за рационалното предвиждане“ и др.

Технически основания за банковите регулации

Тази част на глава първа разглежда опитите на теоретичната мисъл, търсейки основание за банковите регулации, до извежда различни „технически“ основания, считани от различните автори като най-приоритетни и основни причини за регулациите. В тази графа попадат „ликвидността на банките“, „заразността в банковата система“, „системният риск“, „асиметричната и несъвършена информация“, „междубанковите кредити“ и др.

Макар различните теории да изследват под различен ъгъл и по различен начин същностните характеристики на банковата дейност, преобладаващият извод е регулациите са най-доброто лекарство за възпиране на рисковите банкови практики, банковите зарази, заплахите за стабилността на банковата система и социално-икономическите макро рискове.

Теоретичните концепции не само потвърждават хипотезата за обективна необходимост от регулации на банковата дейност и на банковата система, но дават фундаментална теоретична аргументация за насоките и областите, нуждаещи се от регулации, които все повече навлизат в полезрението на Базелския комитет и националните регулаторни власти.

Прегледът на теоретичните концепции дава основание да се направят следните изводи:

- а/ обхватът на регулациите е теоретично идентифициран и научно обоснован
- б/ повечето теории защитават тезата, че банковата индустрия има необходимост от регулации
- в/ практиката на международните регулации еволюира и адресира нарастващ брой недостатъци в банковата система, изследвани от теоретичната мисъл.
- г/ регулациите трябва да водят до подобряване на макро-средата и отчитане на макро рисковете на банковата система.

Модерни банкови регулации

Модерните банкови регулации се появяват към края на 19 век. За разлика от архаичните древни и средновековни банкови регулации, съществуващи главно в рамките на общите морални, нравствени, религиозни или правни норми, модерните регулации се характеризират със специално създадени, само за банковата система, законови норми или национални и международни

задължителни или препоръчителни правила, регламентиращи конкретни аспекти на банковата дейност, които става обект на надзор и санкции от страна на държавни законови органи и институции.

В дисертацията са анализирани основополагащите форми на модерните банкови регулации, появили се във Франция през 1882 г. с „Доктрината Жермен“ довела до специална банкова регламентация и разделяне на банките на два вида, депозити и инвестиционни. Разглеждат се също и последвалите до голяма степен аналогични мерки приложени в САЩ посредством закона Глас-Стигъл от 1933 г. като най-представителните примери на модерните регулации в историческото развитие на световната банкова система.

В тази глава са анализирани и противоречивите фактори за международните банкови регулации, обхващащи банковите дерегулации, ролята на глобализацията за регулациите на финансовата система, иновациите и новите финансови технологии и ролята на стратегически политически форуми в областта на световната финансова система и финансовите регулации.

Анализът дава основание за извода, че идеите на модерните държавни банкови регулации се опитват да решат и отстранят някои от фундаменталните макро рискове на банковата система, свързани с моралния риск, като спекулативното рисково използване на парите на вложителите, риска от заразна заплаха за банковата система и др. Анализът доказва също, че реализацията на тези модерни идеи се сблъскват със съпротивата на банките, формираща тенденции към дерегулации, последвани след всяка криза от нови регулации. Анализът обосновава извода, че „страхът от държавна намеса“ е в основата на усилията на банките да създават собствени банкови саморегулации. Именно тези усилия обуславят появата и развитието на ново явление, наречено международни банкови регулации добили форма в Базелския комитет за банков надзор.

ВТОРА ГЛАВА

МЕЖДУНАРОДНИ БАНКОВИ РЕГУЛАЦИИ. СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА БАЗЕЛСКИТЕ СПОРАЗУМЕНИЯ

През 21 век международните банковите регулации се установяват като общоприета световна практика и се развиват главно като отговор на финансови кризи. Ролята на държавата в регулирането на банковите институции значително намаля за сметка на засилващата се роля на международните банковите саморегулации, осъществявани от Базелския комитет за финансов надзор в сътрудничество с независимите национални централни банки.

1. Базелски комитет за банков надзор

Анализирани са двете основни начални направления на дейността на Базелския комитет - формулирането на принципите на регулациите и формулиране, съгласуване и изпълнение на международните споразумения за изграждане на обща регулаторна рамка и набор от стандарти по конкретните области за пруденциално регулиране на глобалните банки от системно значение.

Изследователската цел е на базата на анализ на основните характеристики на Базелските споразумения да се формулират и обосноват достиженията, проблемите, тенденции и перспективите на най-съвременните процеси на международните банковите регулации, да изпъкне взаимовръзката с теоретичните фундаменти за банковите регулации. Сравнителният анализ на трите Базелски споразумения има за цел да дефинира еволюцията достиженията на регулаторната рамка, както и проблемите и нерешените въпроси. Анализът има за цел също, да потвърди хипотезата, според която регулаторните марки са диспропорционално насочени към микро-рисковете спрямо макро-рисковете.

2. Основни характеристики на Базелските споразумения – сравнителен анализ

Извършеният анализ има за цел да обхване основните елементи на Базел 1, Базел 2 и Базел 3, което да послужи за извеждане на общите тенденции и за сравнителен анализ на еволюцията на съвременните международни банковите регулации.

Базел 1

През 1988 г. Базелският Комитет публикува Базелското Капиталово Споразумение, известно като Базел 1. То, както и следващите Базелски споразумения, **беше насочено към големите банки от глобално системно значение.** Базел 1 става първият международно приет капиталов стандарт. Първото Базелско споразумение постави

основите на международните регулаторни подходи, върху които се извършват бъдещите изменения, допълнения и надграждания в регулаторните политики. В тази част са посочени мотивите за Базел 1, а именно:

- Неблагоприятното влияние върху стабилността на банковата система, възникнало през периода на де-регулация след 1980 г.
- Нарастване на международната дейност на банките
- Намаляване на капиталовата адекватност на банките
- Рискът, породен от ниските капиталови нива на международно активните банки, застрашаващ стабилността на световната финансова система
- Нелоялното и рисково конкурентно предимство, което получават банките, които прилагат политика на понижаване на капиталовите изисквания и които пораждат риск за системата.
- Необходимост от създаване на общи капиталови правила за банките.

Анализирани са **трите раздела на концепцията** на Базел 1, публикувана през юли 1988 г. в документ, озаглавен „Международно сближаване на измерването на капитала и капиталовите стандарти“¹, а именно: дефиниция на различните съставни части на капитала, подробна рамка за начина на оценка на риска на активите на банките и формулиране на стандартно целево съотношение на капитала спрямо рисковите тегла на активите.

Специално място в анализа е посветено на недостатъците на Базел 1, които стоят в основата на сравнителния анализ с другите две Базелски споразумения. Основните недостатъци биха могли да се резюмират, както следва:

- Сравнително ниска чувствителност към риска. Концентрация на рамката върху оценката на кредитния риск и пропускане на операционния риск.
- Ограничено значение на обезпеченията, непълната защита от източниците на риска, липса на диверсификация.
- Прекалено опростена формула за определяне на рисковите тегла и прекалено широката им категоризация. Активите попадащи в една категория се считаха за еднакво рискови и съответно им се прилагаше еднакво рисково тегло. Това създаваше условия банките да насочват ресурса си към по-високо доходни и по-

¹ International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, Basel Committee on Banking Supervision, Basle, July 1988

високо рискови експозиции попадащи в една категория с други по-ниско рискови активи. Автоматически, това означава, че с идеята дадена банка да повиши печалбата си, тя може да влезе в рискови експозиции финансирайки се с продажба на качествени активи и др.

- Налагане на изисквания за капитал и върху позиции, които по същество се заемат за намаляване на риска, като напр. офсетните операции. Определящата характеристика на офсетното банкиране е изчисляване на лихвата върху нетната задлъжнялост, обединявайки всички клиентски позиции. Това правило се оказва проблемно за банките предвид различното тегло на отделните търгувани инструменти и сериозното им отражение върху капиталовата адекватност.
- Ограничени изисквания за публикуване на информация за банковите експозиции и качеството на капитала

Извлечен е изводът, че като цяло, споразумението Базел 1 не беше достатъчно пълно, за да осигури финансовата стабилност. То съдържа минимален набор от изисквания за частично и непълно отчитане на микро-рискове на банковата система. Базел 1 не проявяваше чувствителност към макро рисковете.

Базел 2

В тази част на дисертацията е подчертано, че второто Базелско споразумение стана израз на еволюция на принципите и подходите на Базел 1, при запазване на основата, върху която е изграден. В публикуваната през 2006 г. нова регулаторна рамка, наречена „Международна конвергенция за оценка на капитала и капиталовите стандарти“, станала известна като Базел 2, основният фокус беше да се поддържа достатъчна последователност на разпоредбите, така че да се ограничи неравенството в конкуренцията между глобалните банки от системно значение.²

В тази част е анализирана Рамката на Базел 2 и съответно всеки един от **трите носещи стълба**: минимални капиталови изисквания, надзорен процес и пазарна дисциплина.

В анализа е подчертано, че принципно, методологията на Базел 2 продължи да следва логиката на Базел 1. По отношение на качеството на капитала, ситуацията се запази идентична.

² Risk-Based Capital Standards: Advanced Capital Adequacy Framework — Basel II, <https://www.occ.gov/news-issuances/news-releases/2007/nr-occ-2007-123a.pdf>

По отношение **кредитния риск** е извършен сравнителен анализ на двата основни подхода („Стандартизиран подход“ и „Подход базиран на вътрешни стандарти“) за отчитане на капиталовите изисквания за покриване на кредитен риск.

Във връзка с **операционния риск** е са проследени разликите между Базел 1 и Базел 2. При Базел 2 от 2006 г. операционният риск се появи като отделен риск с изрично капиталово изискване и с нова дефиниция. Беше въведено изискване всички банкови институции да заделят капитал за операционен риск.

Разгледани са три основни и един допълнителен подхода за количествено определяне на екстремната стойност на операционните рискове, които бяха позволени от Базел 2, а именно:

- Опростеният подход на основен индикатор (BIA-Basic Indicator Approach), препоръчан за банки без значителни международни операции и приложим за всички рискове.
- Стандартизираният подход (SA) или неговата разновидност „Алтернативен стандартизиран подход“ (ASA-Alternative standardized approach), които се прилагат и за изчисление на операционния риск. Стандартизираният подход е препоръчан за международно активните банки и банките със значителни експозиции на операционен риск.
- Най-сложният и комплексен „Усъвършенстван подход“ или още „Подход на задълбочени оценки“ (AMA-Advanced measurement approach). АМА е предназначен за оценка на всички рискове по първия стълб. Той позволява на банката да изчислява разходите за регулаторен капитал, като използва вътрешни модели, базирани на вътрешни променливи и профили на риска, а не на брутният доход. Той се приема за най-чувствителен към риска подход в Базел II.
- Допълнителният подход, позволен от Базел 2, наречен „Подход базиран на вътрешен рейтинг“ (IRB- Internal ratings-based approach)³, който можеше да се използва само от банките, които имаха одобрение от националния регулатор и имаха задължения да разкриват информация към регулатора.⁴

3 The Internal Ratings-Based Approach, Basel Committee on Banking Supervision, Supporting Document to the New Basel Capital Accord Issued for comment by 31 May 2001, January 2001

4 Guidelines on the implementation, validation and assessment of Advanced Measurement (AMA) and Internal Ratings Based (IRB) Approaches, Committee of European Banking Supervision, 4 April 2006

Всички подходи за изчисляване на операционния риск са отнасяха само за регулациите по **Първия стълб** и бяха интегрална част от правилата за минималните капиталови изисквания. С това множество от подходи Базел 2 даде възможност за различия в изчислението на рисковите тегла на активите и съответно на операционния риск в зависимост от избраните от банките подходи. Важна промяна, извън интегрирането на операционния риск, беше системата за определяне на рейтинги. Базел 2 позволяваше на банките да ползват както стандартизирани, така и вътрешни системи за рейтинги. С цел да се избегнат изкуствени занижения на оценките за риск, рамката предвиждаше стимули за банките при ползването на методологии с високи стандарти.

По **Втория стълб** (надзорен процес) на Базел 2 се подчертава, че той представляваше най-вече препоръки към банките и регулаторните органи. Той се концентрира върху тези рискове, които са недостатъчно засегнати или изобщо не попадат в спектъра на първия стълб. Пример за такива са ликвидният риск, репутационният риск, външни рискове свързани с бизнес цикли, стратегическият риск и рискът от кредитна концентрация. Базел 2 запази ограничението количеството капитал от втори ред да не превишава това на капитала от първи ред.

Анализиран е и рискът от кредитна концентрация, разбираана като концентрация на експозиции в определен бизнес сектор или географска област и считана за основна причина за провала на големите банки.⁵ За да се определи подходящо ниво на капиталова адекватност, банките трябва да създадат „Вътрешен процес за оценка на капиталовата адекватност“ (ICAAP-Internal Capital Adequacy Assessment Process). Целевото ниво определено посредством ICAAP следваше да бъде одобрено от надзорните органи. Минималното ниво на капиталова адекватност бе определено на 8%. Според някои анализи ефективността на тези правила не се оказа особено висока, а банките обвиняваха регулаторните институции в липса на достатъчно умения и ресурси.⁶

Анализът на **Третия стълб** (пазарна дисциплина и добро управление на капитала) обосновава твърдението, че по отношение на доброто управление на капитала Базел 2 прави първи опит да включи в международна регулаторна рамка макро рискове, произтичащи от про-цикличността на банковата индустрия, която е в състояние не само

⁵ Studies on credit risk concentration. An overview of the issues and a synopsis of the results from the Research Task Force project, Basel Committee on Banking Supervision, Working Paper No. 15, November 2006, p.1

⁶ L. Balthazar, From Basel 1 to Basel 3: The Integration of State of the Art Risk Modelling, Palgrave Macmillan, New York, 2006, p.281

да повлияе на икономическите цикли, но и да стане причина за икономически и финансови кризи. На базата на анализа на механизмите, по които банковата система се влияе от икономическите цикли е изведен извода, че Базелската рамка не постига целите си, защото се опитва да „лекува“ макро рисковете с инструментите за „лечение“ на микро рисковете. Този синдром е наречен от американския теоретик Х. Мински „слепота пред катастрофата“. Емпиричното доказателство е, че по времето на Базел 2 настъпи една от най-големите финансови кризи в историята.

Кризата от 2007 г. подчерта недостатъците на рамката Базел 2 не само по показателите на третия стълб, но и по отношение на подходите за оценка на рисковете, в т.ч. операционния риск. Подходите на Базел 2 бяха оценени като недостатъчно ефективни и започна да се търси ново „лекарство срещу болестта“, което да подобри регулаторните правила, без да пречи на управлението на банковия капитал.

Направен е извода, че настъпилата криза през 2007-2008 г. доказва, че регулацията на макро рисковете изисква коренно различен подход и по-добри модели за оценка, по-ефективният надзор, по-доброто управление и по-добрата пазарна дисциплина.

Базел 3

Приетото през ноември 2010 г. Трето базелско споразумение премахна „на книга“ всички 4 подхода на Базел 2, като ги замени с един единствен нов „стандартизиран подход“ за всички рискове по първия стълб (кредитен, пазарен и операционен), но тъй като крайните срокове за неговото въвеждане са определени за периода 2023-2028 г., подходите на Базел 2 продължават да се прилагат. Така окончателното въвеждане на прокламирания „коренно различен подход“ се отложи за период, прекалено напред във времето – 20 години след кризата, което не създава впечатление за предприета незабавна антикризисна регулаторна рамка и допуска предположения за възможни нови кризи и сътресения в банковата система.

Въпреки това, в дисертация се обосновават значителните постижения и успехи на Третото базелско споразумение. В тази част на дисертацията е направен обстоен сравнителен анализ на трите Базелски споразумения. Анализът изтъква позитивните тенденции и безспорните достижения на всеки един от основните елементи на регулаторната рамка на Базел 3, илюстрирани по-долу при SWOT анализа.

Новата Базелска рамка увеличава както количеството, така и качеството на капитала, влизащ в изчисленията на съотношението за минимално капиталово изискване. Друго основно нововъведение в Базел 3 е интегрирането на два нови стандарта за ликвидност, които са наложени в първия стълб и следователно стават задължителни минимални изисквания.

Първоначалните стъпки на Базел 3 бяха насочени към ревизия на недостатъците на капиталовите изисквания на Базел 2, като се въведоха две нови капиталови мерки, включващи два коефициента за ликвидност, коефициент за левъридж и макропруденциални изисквания. Изведени са основните различия спрямо Базел 1 и 2, посочени по-долу в табличен вид.

Обособява се твърдението, че Базел 3 засилва вниманието към макро рисковете. На микро ниво, целта беше устойчивостта на банките, а на макро ниво - да се намалят системните рискове. Анализът обаче, обосновава, че и Базел 3 не успява да обхване в достатъчна степен макро рисковете за банковата система.

Анализът на отделните елементи на регулаторната рамка започва с първите две области на ревизия на Базел 2 - секюритизация и банкова книга. Разгледана е и новата ревизирана рамка, публикувана през 2020 г.⁷ с указанията за начина на изчисление на рисково претеглените активи за кредитен риск по стандартизирания подход за секюритизация.

Анализът подчертава, че Базел 3 въведе и завишени изисквания за рисково покритие на капитала и направи фундаментална ревизия на рамковите правила на пазарния риск, включително по разграничението между банковата и търговската книга, задължаваща банките да осигурят по-висок капитал в активите на банковата книга, който средно ще е около 4 пъти по-голям от този, изискван по капиталовите изисквания на Базел 2.

Това е определено като пробив на Базел 3, тъй като премахва „вратичката“ за заобикаляне на капиталовите изисквания за търговската книга и за заблуждаващо представяне на капиталовата адекватност.

Сравнителната характеристика на съставните части на капитала обосновава различията в трите Базелски споразумения. Базел 1 разделяше капитала на три части: първи, втори и трети ред. Базел 2 променя определението на капитала от първи ред,

⁷ CRE Calculation of RWA for credit risk CRE40 Securitisation: general provisions, Version effective as of 01 Jan 2022, Basel Committee on Banking Supervision, https://www.bis.org/basel_framework/chapter/CRE/41.htm?inforce=20191215

хармонизира капитала от втори ред и въвежда допълнителни изисквания за капитала от трети ред. Базел 2 определяше, че за капитал от първи ред следва да бъде признавани единствено акционерният капитал и неразпределените печалби, поради способността им да абсорбират загуби.⁸ Крайният вариант на Базел 2, публикуван през 2006 г. позволяваше на финансовите институции да държат капитал в под-категория на първи ред, наречена Допълнителен капитал от първи ред. Тази под-категория включваше основно хибридни инструменти. Сумата на хибридният капитал бе ограничена на 50% от целия капитал от първи ред. При положение, че долната граница за капитала от първи ред беше 4% от рисковите тегла на активите, това означаваше, че банките имаха възможност да държат едва 2% висококачествен капитал, допълнен с 2% хибриден капитал и да са изрядни от регулаторна гледна точка.

Базел 3 раздели на две нива капитала от първи ред: Базов собствен капитал от първи ред (Common equity Tier 1 – CET1) и Допълнителен капитал от първи ред (Additional Tier 1-AT1). Базел 3 продължи да ползва основния собствен капитал от първи ред като основен показател за измерване на финансовото състояние на банките, тъй като може да поема загубите веднага, когато възникнат.

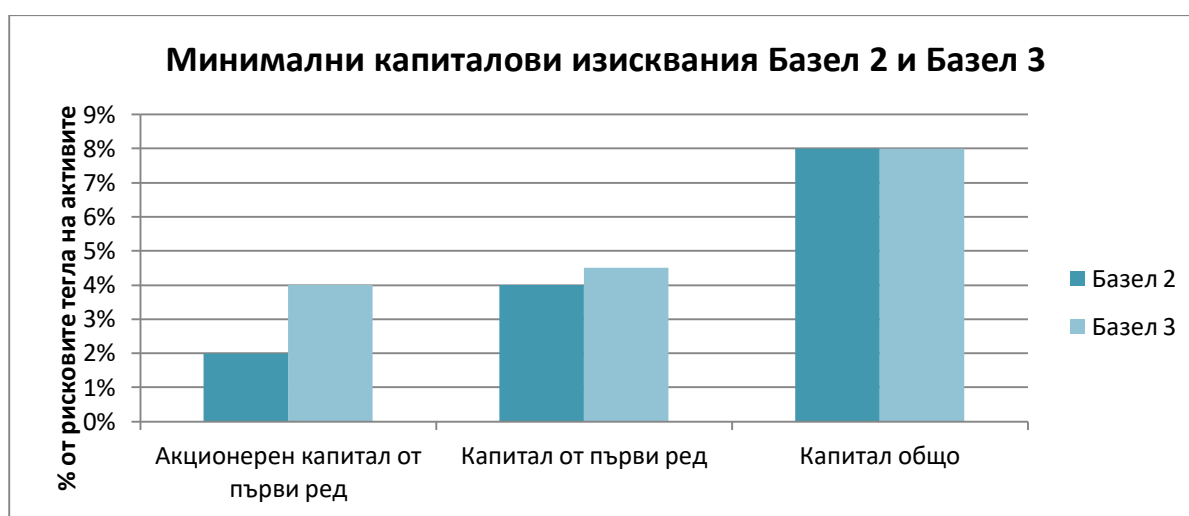
С оглед засилване на количеството и качеството на капитала, Базелският комитет понастоящем изисква акционерният капитал от първи ред да представлява минимум 4.5% от рисковите тегла на активите. Както отбелязахме, старите правила на Базел 2 позволяваха висококачествения капитал да слезе до 2% от рисковите тегла на активите. Новите правила на практика увеличават минималният праг на 2.5%.

Основният принцип на Базел 3 включва рисково претеглените активи като основен елемент за определяне на качеството на банковия капитал. Точно този основен елемент във философията на Базел 3 се сблъска със съпротива, довела до множество дискусии и отлагане на пълното прилагане на неговата регулаторна рамка. Базелският комитет въведе правилото, рисково претеглените активи да се изчисляват по по-високия процент, получен от методите на изчисление, използвани от отделните банки и определи долен праг от 72.5% от общите рисково претеглени активи да се изчисляват само по стандартизираните подходи. Това изискване в рамката на Базел 3 също може да се смята за един от големите

⁸ Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems December 2010, BIS, p.13

успехи, на новото Базелско споразумение, но поради съпротивата на банките, крайният срок за окончателното му въвеждане е отложен за 2028 г.

В анализа на **капитала от втори ред** (допълнителния капитал) се посочват нововъденията на Базел 3, а именно, че той може да включва редица важни компоненти от капитала на банката, като неразкрити резерви, преоценъчни резерви, някои общи провизии за защита от загуби, някои хибридни инструменти, имащи характеристики и на дълг и на собствен капитал и които поемат загуби по номинална стойност (без да предизвикат ликвидация на банката). Подчиненият дълг като правило вече представлява основната част от капитала от втори ред, а капиталът от трети ред се премахва.

От анализа на тази част е изведен извода, че стриктното определяне на капиталовите изискванията на Базел 3 за по-високо качество на капиталовата база на банките в сравнение с Базел 2 и Базел 1, могат да се определят като първата съществена разлика между двете споразумения и като успех на Базел 3.

Анализирано е също и нововъведението в Базел 3, изразяващо се в интегриране, отделно от покриването на минималните капиталови изисквания, на два капиталови буфера – буфер за съхранение на капитала и контрацикличен буфер, представляващи една от малкото мерки в регулаторната рамка, които са насочени към макро рисковете за банковата система. Обосновава се, че подобни буфери не могат да играят сериозна предпазна роля в случай на сериозна системна криза, но все пак представляват начален опит за отчитане на макро рисковете за банковата система.

По-специално внимание е отделено на коефициента на левъридж, тъй като левъриджът и деривативните инструменти на финансовия пазар се считат за източник на най-големи

рискове и представляват сериозен макро риск за банковата система. Обосновава се твърдението, че въвеждането през 2011 г. на минимално левъридж съотношение в размер на 3% представлява отговор на последствията от финансовата криза, породени от активното участие на банките в спекулативната търговия с деривати и други финансови инструменти.

В тази глава са направени и сравнителна характеристика на изискванията за ликвидност и анализ на ликвидния риск. Включването на ликвидния риск представлява новост в обсега на регулаторните политики в споразумението Базел 3.

Сравнителната характеристика на Базелските подходи за кредитен риск показва, че Базел 3 усъвършенства модела за „възвръщаемост на капитала, коригирана с риск“ (RAROC-Risk Adjusted Return On Capital), който стои в основата на базелските регулации още от споразумението Базел 1. Проследени са модерните техники за управление на кредитния риск, прилагани от Базел 2 и тяхното оптимизиране и практическа насоченост от Базел 3, позволяващи при добро използване на динамичните техники, да се оптимизират възможностите на банката за финансиране, а не да се свеждат само до разработване на методологии за оценка и покритие на пазарни рискове. Анализирани са подходите към кредитния риск (структурен подход, статистически (алтернативен) подход и интензивен подход) и е направена сравнителна характеристика на управлението на кредитния риск.

Сравнителният анализ на оценката на пазарния риск показва, че Базел 3 извърши фундаментални промени по регулацията на инструментите, включвани в търговските книги на банките, а именно портфейла от деривати, облигации, акции и валути, предназначени за търговия на финансовия пазар. От 2009 г. до 2016 г. Базелският комитет успя да въведе по-строги регулации на редица инструменти, носещи пазарен риск, вкл. и подходите на секюритизация на кредитни обезпечения, подробен преглед на търговските книги и всички подобни рискови инструменти. През 2016 рамката беше напълно преработена. През 2019 г. беше публикувана „Ревизирана рамка за пазарния риск“. Тази нова рамка включи в обсега на пазарния риск дяловите инвестиции във фондове и откритите позиции в чужда валута обект на борсова търговия и извърши промени в подхода на вътрешните модели. Новата рамка промени и праговете в стандартизирания подход спрямо позициите в чужда валута, рисковото тегло на общия лихвен процент беше намалено с 30%, а за фиксирания лихвен процент с 50%, на банките с малък портфейл им

беше позволено да действат по старите правила и др. Първоначално определеният краен срок за прилагане на рамката беше удължен от 2019 г. на 2023 г.

Сравнителната характеристика на **оценката на операционния риск**, показва, че възприетият от Базел 3 нов подход променя правилата на Базел 2 и признава вече три, а не пет категории за измерване размера на банковия бизнес: до 1 милиард евро, от 1 милиард до 30 милиарда евро и над 30 милиарда евро. Коефициентите за тези категории стават съответно 12, 15 и 18 процента - за разлика от коефициентите на Базел 2 от 11, 15, 19, 23 и 29 процента за петте бивши категории.⁹

Най-съществената разлика е премахването на четирите подхода на Базел 2 и въвеждане на един единствен общ подход, наречен „Стандартизиран подход за оценка на операционния риск“ (SMA-Standardised Measurement Approach for Operational Risk).¹⁰ В този документ структурата на изчислението беше запазена, но детайлите бяха прецизирани в окончателната версия, наречена „Финализиране на пост-кризисната реформа“, публикувана през декември 2017 г.¹¹ Приемането на дълго обсъжданите нови стандарти, беше наречено от много анализатори „Базел 4“.

Обща сравнителна таблица на трите Базелски споразумения

	БАЗЕЛ 1	БАЗЕЛ 2	БАЗЕЛ 3
Покрити рискове	Кредитен риск Пазарен риск	Кредитен риск Пазарен риск Операционен риск	Кредитен риск Пазарен риск Операционен риск Ликвиден риск Контрацикличен риск
Инструменти за управление на риска	Въведено е минимално съотношение на капитала спрямо рисково	CRAR Надзорен преглед	CRAR Надзорен преглед Пазарна дисциплина Коефициент за ликвидност

⁹ При новия стандартизиран подход, капиталът за операционен риск се изчислява по следната формула:

$OPK(IRC) = КБИ (BIC) \times BM3 (ILM)$, където:

OPK е Операционен рисков капитал (IRC)

КБИ(Компонент за бизнес индикатор) ($BIC = \sum(\alpha_i \cdot BI)$), като бизнес индикаторът(BI) представлява размера на дейността на банката, включващ сумата от три компонента: компонент лихви, лизинг и дивиденди, компонент на услугите и финансов компонент, а „ α_i “ е набор от пределни (максимални) коефициенти, съответно 12, 15 или 18%, определени въз основа на размера на бизнес показателя (с прагове до 1 милиард, от 1 до 30 милиарда и над 30 милиарда евро).
BM3 е Вътрешен мултипликатор на загубите (ILM), основан на 15 пъти средните исторически загуби на банката през предходните 10 години.

¹⁰ Standardised Measurement Approach for operational risk, Consultative Document, BIS, March 2016

¹¹ Basel III: Finalising post-crisis reforms, Basel Committee on Banking Supervision, December 2017

	претеглените активи-CRAR	Пазарна дисциплина	Контрацикличен буфер Буфер за съхранение на капитала Левъридж коефициент			
Начини за изчисление на рисковото претеглените	Опростен стандарт, покриващ 4 категории рисковото претеглени активи	Комплексен гъвкав подход с по-малки рискови тегла:	Същият както Базел 2, но с допълнителен капитал за Буфер за съхранение на капитала и за контрацикличен буфер			
		Риск	Подход 1	Подход 2	Подход 1	Интензивен подход Общ стандартизиран подход
		Кредитен риск	Стандартизиран подход	Създава подход, базиран на вътрешен рейтинг	Задълбочен подход базиран на вътрешен рейтинг	
		Пазарен риск	Стандартизиран подход	Подход за вътрешни модели		
Операц. риск	Подход на базисни индикатори	Стандартизиран подход	Задълбочен подход за оценка на риска			
Достижения	Въвежда първите международни мерки за покриване на банкови рискове	а/Включва и операционния риск в регулаторната рамка б/Призната диференциация и по-голяма гъвкавост в/ По-добро качество на активите доведе до намаляване на капиталовите изисквания	Управление на ликвидния риск Контрацикличният буфер Буферът за съхранение на капитала Общата стандартизирана рамка и др.			
Ограничители за банките и за регулаторната рамка	а/Твърде опростен, за да покрие всички рискове. б/Банките трябва да осигурят допълнителен капитал	а/ Въвежда допълнителни капиталови изисквания за операционен риск б/ Въвежда по-високо капиталово изискване в ситуация на стрес, тъй като качеството на активите намалява в/ Налага високи разходи за технологично обновяване на банките и за нова информационна система г/ Засилва надзорния преглед при прилагане на задълбочен подход. д/ Кризата от 2008 г. разкри неадекватното покритие на кредитния и ликвиден риск	Изисквания за допълнителен CRAR между 2.5% и 5% Увеличени изисквания за собствения капитал и др.			

Съотношение капитала/ рисково претеглени активи (CRAR)	CRAR= 8%	CRAR= 8% Базов собствен капитал (Tier 1)= 4%	CRAR= 10.5% до 13% Tier 1= 6% Базов собствен капитал= 4.5%
---	----------	---	--

Специално внимание в анализа е отделено на подхода на Базел 3 да ползва добрите практики на регулаторните институции, който замести подхода на Базел 2 за ползване на добри практики на частни банки. Анализът е фокусиран главно върху Европейския съюз, Европейската централна банка и Федералния резерв на САЩ.

Разликите между трите Базелски споразумения са обобщени както следва:

Разлики между Базел 1, Базел 2 и Базел 3

Капиталови изисквания	
Базел 1	Има за основна цел да въведе минимално капиталово изискване за банките
Базел 2	Въвежда надзорни отговорности и допълнително засилване на изискването за минимален капитал
Базел 3	Въвежда стриктно определяне на капитала и изисквания за по-високо качество на капиталовата база на банките в сравнение с Базел 2 и включва допълнителен буфер на собствения капитал, който да се поддържа от банките
Обхванати рискове	
Базел 1	Има най-минимални изисквания за оценка на риска от трите Базелски споразумения, като включва само оценка на кредитния риск
Базел 2	Въвежда подход от 3 стълба за управление на риска и включва оценка, наред с кредитния риск, и на пазарен, операционен и репутационен риск
Базел 3	Включва ликвидни рискове в допълнение към рисковете, въведени от Базел 2.
Насоченост към бъдещето	
Базел 1	Фокусиран в миналото, тъй като разглеждаше само съществуващи активи в текущия портфейл на банките
Базел 2	Насочва се към бъдещето в сравнение с Базел 1, тъй като изчисляването на капитала е чувствително към риска
Базел 3	Насочва се към по-далечно бъдеще, тъй като започна да обръща внимание и на макроикономически фактори, влияещи на банковата дейност, в допълнение към отделните банкови критерии, особено във връзка с новите финансови технологии.

В края на втора глава е представен SWOT анализ на трите Базелски споразумения.

SWOT анализ на Базелските споразумения

Силни страни	Слаби страни
Въвеждане на минимално капиталово отношение (Базел 1)	Различия в оценката на операционния риск в зависимост от подхода за оценка (Базел 2)
Въвеждане на класификация за рисковите тегла на активите (Базел 2)	Недостатъчно внимание на ликвидността (Базел 1 и 2)
Прилагане на надеждни методики за оценка на рисковете (Базел 2 и 3)	Предоверяване на рейтинговите агенции (Базел 2)
Динамично подобрене на регулаторната среда (Базел 1, 2 и 3)	Подценяване на икономическата цикличност (Базел 1, 2 и 3)
Ангажиране на интелектуален и организационен ресурс (Базел 1, 2 и 3)	Подценяване на макро-рисковете (Базел 1, 2 и 3)
Повишаване на отчетността и подобрения на прозрачността (Базел 3)	Отлагане в сроковете на въвеждане на новите правила (Базел 3)
Възможности	Заплахи
Унифициране на правилата (Базел 1)	Подчиняване на финансовата система на основа на интересите на системните банки (Базел 1, 2 и 3)
Синхронизиране на политиките за банков надзор на отделните държави (Базел 1, 2 и 3)	Пренебрегване на макро-рисковете (Базел 1, 2 и 3)
Обмен на добри практики за управление на рисковете (Базел 1, 2 и 3)	Риск от прилагане на потенциално лоша вътрешна система за оценка на рисковете (Базел 2)
Ангажиране на системните банки (Базел 1, 2 и 3)	Закъснения във въвеждането на новите правила (Базел 3)
Дефиниране и групиране на рисковете (Базел 2 и 3)	Непредвидени ефектите от дигитализацията върху банковата индустрия (Базел 3)

Сравнителното изследване на трите Базелски споразумения и проследявайки тяхната еволюция, проблеми и достиженията, ни дават основание да определим Базел 3 като своеобразен „регулаторен парадокс“. Това определение се обуславя от факта, че Базел 3 функционира от 2010 г., но продължават да се прилагат нормите на Базел 2, рамката на Базел 3 още не е въведена, а от 2017 г. започна да се пише, че вече сме във фазата на Базел 4, а окончателното въвеждане на рамката на Базел 3 трябва да се осъществи през 2028 г. Обосновава се, че терминът Базел 4 е условно понятие, въведено след приемането от Базелския комитет, през декември 2017 г., на програма за „изключителни реформи за нерешените проблеми в регулаторната рамка на Базел 3 след кризата“, с която програма се придава цялостност и завършеност на глобалната реформа на регулаторната рамка.

Приема се твърдението, че рамката на Базел 3 обхваща надеждно рисковете за банковата система и макар да не е още въведена, усилията трябва да се насочат към мерки за прилагане на тази рамка във всички страни в света. Анализът на Базелските споразумения доказва тезата, че прогресът в развитието на регулациите обхваща основно микро-риските на банковата система. Макро-риските, които имат характеристиката да стоят в основата на финансовите кризи все още са сравнително слабо засегнати в международни регулаторни рамки.

3. Нерешени въпроси от Базел 3

Настоящият анализ, е опит да се дефинират областите, които остават все още слабо застъпени в рамките на Базел 3, и които вероятно ще бъдат обект на следващи ревизии или версии на Базелските споразумения. Проследявайки и сравнявайки еволюцията и достиженията на трите Базелски споразумения ни води до оценката, че все още не са обхванати всички степени на завършеност на регулациите.

Ако условно определим **5 степени на завършеност на регулациите**, те биха могли да бъдат структурирани както следва:

1. Стабилност на банковата система през призмата на общите банкови интереси
2. Неетично управление и администриране на банките
3. Банково разделение
4. Банково реструктуриране
5. Регулиране на новите финансови технологии

Приемаме, че **първата степен** ще е почти завършена след като започне пълното прилагане на рамката на Базел 3. Тази рамка приемаме като рамка, обхващаща главно „микро-риските“ за банковата система. Останалите 4 степени на завършеност на регулациите засягат до голяма степен не само циклични рискове, но и социално-икономически интереси и обществени рискове, поради което могат да бъдат определени като „макро-риските“ за банковата система.

При анализа констатираме, че по останалите 4 степени на завършеност на регулациите съществуват или начални стъпки за тяхното решаване или са все още обект на дискусии или теоретични разсъждения.

По отношение на **втората степен**, много национални регулатори и учени започнаха да обръщат внимание на очевидни нарушения и неправомерни практики, извършвани от

управителни органи на банките.¹² Такива нарушения са: непрозрачно въвеждане и повишаване на такси за клиентите, злоупотреба с продажби и кредитни условия, фалшифициране на индекси, конфликт на интереси, неправомерно разпределение на дивиденди и бонуси, застрашаващи парите на клиентите рискови операции и др., които прехвърлят върху данъкоплатците, вложителите и други кредитори тежестта на неетични или рискови финансови решения, взети от банковите институции. Даже още преди кризата от 2008 г., обект на обсъждане станаха и редица други макро рискове, свързани с ролята на централните банки за предотвратяване на социални заплахи, социалното изключване, дълговата задлъжнялост и др.¹³

Считаме че този въпрос е едно от нерешените нива на регулации, засягащи обществения интерес и стабилността на банковата система. Важна роля играе и **моралният риск**, който в съвременни условия се превръща в съществен „макро риск“ за банковата система. Проследени са усилията на национални регулаторни органи, европейски институции и на Базелския комитет за фокусиране вниманието върху моралния риск на банките. Един от първите след-кризисни документи на Съвета за финансова стабилност във връзка с Базел 3, беше фокусиран върху намаляването на „моралния риск“, възникващ от действията на големите системни банки.¹⁴ Моралният риск, наречен още „неморално поведение“, е типичен случай на информационна асиметрия, развит подробно в теориите за банковите регулации. Фактът, че този проблем е обект на интерес на държавни (публични) органи, показва обществена загриженост спрямо макро рисковете на банковата система. На този етап, регулаторните мерки са твърде недостатъчни, или палиативни, или имат малко или повече предупредителен или препоръчителен характер, което не оказва голямо влияние върху непредпазливите банкови практики и нарушенията на регулаторни, морални и законови норми в банковото управление. Въпреки критиките и предупрежденията, „моралният риск“ продължава да се ползва от подкрепа на централните банки и Базелския комитет, което по същество е насърчение за банковите спекулативни практики. Според нас, Базел 3 не прави решителни стъпки за ограничаване на „моралния риск“ при търговията с деривати, но поставя началото на надзора и регулациите на тази най-рискова

¹² Бобева, Д. Ще успее ли новата европейска регулаторна рамка на финансовия сектор да наложи етично и отговорно поведение на финансовите институции? Tenth International Scientific Conference “Investment in the Future – 2015” с.60-69, ISSN 1314-3719.

¹³ Bobeва, D. Strengthening the Policy Analysis: A Central Banker Point of View, Luxembourg Presidency Conference on: Taking forward the EU Social Inclusion Process , Luxembourg City, 13 and 14 June 2005.

¹⁴ Reducing the moral hazard posed by systemically important financial institutions,FSB Recommendations and Time Lines,20.10.2010

банкова практика, главно чрез коефициента на левъридж и оценката на рисково претеглените активи.

Всичко това доказва тезата, че тази степен на регулации все още не е решена, но вече е в ползрението на Базелския комитет и националните регулатори, Може да се очаква, че предстоят по-решителните мерки за по-цялостно решаване на този важен проблем и най-вероятно, инициатори за по-цялостни регулации в тази област ще бъдат национални (държавни) регулаторни институции при някоя от следващите финансови кризи.

3.3. Банково разделение

Модерните банкови регулации от края на 19 век и първата половина на 20 век имаха за основна цел премахване на универсализацията на банките и разделянето на дейностите на банките като търговски или инвестиционни банки, известно като „банково разделение“. Това явление просъществува до 80-те години на 20 век, когато след многогодишна съпротива на банките, забраните за универсална банкова дейност отпаднаха. Всички големи банки в света започнаха да извършват и търговска дейност и инвестиционна дейност, включваща рискови операции на финансовия пазар с деривати и други инструменти, поставяйки в риск парите на вложителите и данъкоплатците. Много теоретици и експерти обосновават пряка връзка между световната финансова криза от 2007-2009 г. и универсализацията на банките, а рискът от тази универсализация продължава да се счита за важен „макро-риск“ за банковата система и за социално-икономическата стабилност.

Анализът проследява стъпките на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР), на Европейската комисия, САЩ, Великобритания, Австралия и др. към въвеждане на банково разделение. По отношение на Базел 3 е обоснована констатацията, че тази рационална идея за постигане на стабилност на банковата система изобщо не е намерила подобаващо място нито в рамката, нито извън рамката на Базел 3, с което се доказва тезата, че съвременните международни банкови саморегулации поставят на преден план интересите на банките, което обуславя характера на регулаторната рамка, концентрирана върху микро рисковете на системата. Банковата универсализация като носител на макро рискове и като важна област за решаване на проблемите със системния риск, остават нерешени въпроси.

3.4. Банково преструктуриране

Както е известно, преструктуриране на банка от орган за преструктуриране се извършва, когато една банка е в състояние на фалит или се оценява като банка пред фалит. Преструктурирането има за цел да използва инструменти, които да защитят обществения интерес, вкл. запазване надзора над критичните функции на банката и финансовата стабилност, и минимизиране разходите на данъкоплатците.¹⁵

При досегашната практика, всеки фалит на банки принуждава държавата да подкрепя банката с пари на данъкоплатците с цел да възстанови доверието и да не допусне паника и заразен „ефект на доминото“ върху другите банки, което би предизвикало криза в реалната икономика. След кризата от 2007-2009 г. регулаторите започнаха да изразяват мнения, че поради тази критична посредническа роля на банките в икономиката на целия свят, е необходимо да се изработи ясен, бърз и ефективен механизъм за банково преструктуриране. Този механизъм не трябва да разчита на данъкоплатците да спасят тези банки и да не допуска „ефекта на доминото“, а да разпределя загубите между акционерите и кредиторите на банките, да не допуска прекъсване на дейността на проблемната банка, а регулаторите да преценяват дали фалита на банка в затруднение ще накърни обществения интерес, финансовата стабилност и интереса на данъкоплатците.

Базелският комитет публикува още през 2011 г. документ за напредъка в политиката на преструктуриране¹⁶, но този въпрос все още не се е превърнал в действащ стандарт или международна регулаторна рамка. Фондът за финансова стабилност в Базел започна опити да изработва нов глобален стандарт за преструктуриране на фалиращи банки. На 15 октомври 2014 г. беше публикуван документ, озаглавен „Ключови атрибути за ефективен режим за преструктуриране на финансовите институции“.¹⁷

Оказа се, обаче, че общи правила могат да бъде постигнати за повечето по-малки банки чрез нормалните процедури по несъстоятелност, но засега са неприложими за банките, обект на Базелските споразумения, а именно, глобалните банки със системно значение. Тези банки, управляващи трилиони долари, ползващи междубанкови кредити за стотици милиарди долари, с дейност в много държави и подчиняващи се на различни чуждестранни законодателства, биха създали множество проблеми от технически,

15 <https://srb.europa.eu/en/content/what-bank-resolution>

16 Basel Committee on Banking Supervision Resolution policies and frameworks – progress so far July 2011

17 Key Attributes of Effective Resolution Regimes for Financial Institutions, FSB, 15 October 2014

икономически и политически характер в случай на фалит. Базелският комитет все още не е разработил регулаторна рамка, въпреки многогодишните уверения, че работи по този въпрос. С други думи, възприетият от Базелския комитет принцип „твърде големи, за да фалират“ на практика все още е неприложим или поне все още няма ясен механизъм по спасяване и реструктуриране на тези световните банкови гиганти. Ето защо, този риск приемаме като „макро риск“ за банковата система, но макар и важен регулаторен въпрос, той се движи извън рамката на Базел 3 и се очаква да бъде решен в не много близко бъдеще.

3.5. Регулиране на новите финансови технологии

Потенциалът на новите финансови технологии да променят кардинално начина на функциониране на досегашния традиционен тип банки, огромните предимства и множеството рискове от тяхното използване, чертаят нови насоки на националните и международни регулации. Сегашните подходи на наблюдение, анализ, предпазни предупреждения и частични мерки, неминуемо ще бъдат заменени от по-цялостна и по-ефективна международна регулаторна рамка. Рискът от новите финансови технологии също се възприема като „макро риск“ за банковата система. Като се има предвид и сегашната разнопосочност на националните политики към новите технологии, необходимостта от международна координация ще се засилва, за което Базелския комитет ще играе важна роля. Ето защо, според нас, тази област на Базелските регулации ще е едно от най-големите предизвикателства за бъдещата Базелска регулаторна рамка. Този въпрос е обект на изследване в глава трета.

Анализът във втора глава доказва първата хипотеза на настоящата работа, че еволюцията на международните банкови регулации води до изграждане на все по-надеждна регулаторна рамка и колкото по-детайлна е тази рамка, толкова по-добре се контролират рисковете в системата.

Анализът доказва и втората хипотеза, че регулаторните политики на Базелския комитет за банков надзор показват силна концентрация на мерки отнесени към микро-рискове за банковата система, т.е. рискове за самите банки, но макро-рисковете са сравнително подценени.

Анализът доказва също, че международните банкови саморегулации по линия на Базелския комитет за банков надзор са продукт на динамични влияния, маркирани от процесите на глобализацията и се превръщат в заместител на държавните регулации, като

бележат значителни подобрения в своите нови версии и отразяват все повече и по-пълно микро рисковете за банковата система, но твърде слабо обхващат макро рисковете.

Изводите за достиженията на Базел 3 могат да се обобщят както следва:

а) фундаментална ревизия на рамковите правила на пазарния риск, включително по разграничението между банковата и търговската книга

б) стриктно определяне на капитала и нормите за по-високо качество на капиталовата база на банките в сравнение с Базел 2.

в) Базел 3 направи голяма крачка към укрепване на капиталовите стандарти.

В допълнение към качеството на капитала и покритието на риска, той повиши коефициента на капитала, така че да може да поеме загуби не само в нормални времена, но и по време на икономически стрес. За тази цел банките ще трябва да притежават не само минимум 4,5% от рисково претеглените активи в общия капитал, срещу 2% по Базел 2, но и допълнителен буфер за запазване на капитала от 2,5%. Взети заедно, това означава, че банките ще трябва да поддържат 7% коефициент на собствен капитал. Базел 3 въведе правилото за долен праг от 72.5% от общите рисково претеглени активи да се изчисляват само по стандартизираните подходи.

г) Засилено рисково покритие, задължаващо банките да държат около четири пъти по-голям капитал за рискови активи на търговски книги в сравнение с капиталовите изисквания на Базел 2, фундаменталните рамкови правила за пазарния и операционния риск, включително обосновката за разграничението между банкова и търговска книга и премахването на възможността за регулаторен арбитраж между банковите и търговските книги също може да се определи като голямо достижение на Базел 3.

д) Банките вече няма да могат да провеждат политики за разпределение на дивиденди и бонуси, които не са в съответствие с надеждните принципи за запазване на капитала.

е) Като успех на Базел 3 може да се посочи и намаляване на влиянието на вътрешните модели на банките в общата регулаторна рамка и въвеждането на общия стандартизиран подход като основен елемент на оценката на риска.

ж) Като сериозен успех на Базел 3 може да посочи и рамката за левъридж коефициента. Цялостната рамка, базирана на оценка на риска, се допълва от коефициента на левъридж за капитала от първи ред, който обхваща общите активи и предпазва от рискове акционерния капитал на банките.

з) Въвеждането на контрацикличен буфер за капитала, насочен към смекчаване на процикличността, причинена от прекомерния растеж на кредитите, може да определи като

пробив на Базел 3. Възможността за въвеждане на подобен буфер в размер от 0 до 2.5% за периоди на завишен риск, който ще е приложим за целия период на съществуване на възникнал системен риск, създава по-надеждни гаранции за стабилността на банковата система.

и) Базел 3 въведе по-високи капиталови изисквания за системните банки от глобално значение, с цел допълнително увеличаване на капиталовите покритията срещу загуби, т.е. създаване на по-голям капацитет за абсорбиране на загуби, който да отразява по-големите рискове, които тези банки представляват за системата. Макар и все още несъвършен, този подход може да се определи като успех на Базел 3.

к) Базел 3 постави в обсега на регулациите не само системните банки от глобално значение, но и участието на банките в системно важните финансови пазари от глобално значение и използването на извън борсови деривати. Въпреки че Базел 3 не прави решителни стъпки за ограничаване на „моралния риск“ при търговията с деривати, той поставя началото на надзора и регулациите на тази най-рискова банкова практика, а също така въведе надзор на клиринговите институции, които оперират на финансовия пазар.

л) Като значителен успех на Базел 3 може да се определи и последователното и неотстъпно налагане на новите регулаторни правила, независимо от опитите на банките да бъдат забавени или облекчени и независимо от компромисния подход спрямо графика на тяхното прилагане и няколкократното отлагане на датите за окончателно въвеждане на новата базелска рамка.

м) Като успех или като обективна принуда, може да се посочи и фактът, че Базел 3 включи новите финансови технологии в обхвата на регулаторните политики.

Изводите за нерешените въпроси на регулациите могат да се обобщят както следва:

а) Практиката на регулаторните институции се концентрира главно върху рисковете на отделните банки по отношение на платежоспособност и собствения капитал, без да се държи достатъчно сметка на риска от общите експозиции на междубанковите кредити, на макро-рисковете, вкл. и на банковите и социалните заплахи на финансовите технологии. От гледна точка на защитата от риск на микро равнище, рискът може да изглежда диверсифициран и дори да изглежда обоснован и на макроикономическо ниво. Всяка банка, взета по отделно, може да изглежда солидна и стабилна, но не и банковата система, ако всички банки са застрашени от едни и същи макро рискове. От своя страна, методите за оценка на риска позволяват да се „надуват“ балансите на банките, което позволява

изкуствено да се удовлетворят регулационните изисквания към собствения капитал, както и съществуване на „сенчесто банкиране“.

б/ От класифицираните 5 нива на регулации, 4 от тях обхващат макро рискове за банковата система, но тяхното включване в регулаторна рамка е или в начален стадии или отложено за бъдещето.

в) Методите за оценка на риска не са напълно адаптирани към „про-цикличния ефект“ и не изключват нови кризи.

г) Целият период на действие на Базел 1, Базел 2, а по-късно и на Базел 3, е свързан с непрекъснати ревизии, актуализации и отлагане на въвеждането на вече приети мерки. Това илюстрира трудностите по пътя на международните банкови регулации и обуславя подхода „стъпка по стъпка“ като необходим и целесъобразен.

ТРЕТА ГЛАВА

ФИНАНСОВИ ТЕХНОЛОГИИ В ОБХВАТА НА БАЗЕЛСКИЯ КОМИТЕТ ЗА БАНКОВ НАДЗОР – ХАРАКТЕРИСТИКА, РИСКОВЕ И РЕГУЛАТОРНИ ПОДХОДИ

Проблемите, свързани с технологичното развитие и неговото въздействие върху финансовата система стават изключително актуални в съвременния свят. Очевидно, бързото развитие на иновациите във финансовия сектор завари неподготвени както националните, така и международните регулаторни органи. Тази проблематика се превърна в централна тема на теоретични и приложни научни изследвания в областта на регулациите на финансите и банковото дело. Приоритетен въпрос през последните години става опознаването на новите технологии и изработването на адекватни политики за тяхното регулиране.

Анализът на проблематиката в тази глава започва с идентификация на финансовите технологии, включени в обхвата на регулаторните политики на Базелския комитет. Подчертава се безспорната констатация, че в тази област регулациите са в начален стадий и че все още съществуват празноти, неясноти, неразбиране и регулаторни действия „пост фактум“. Това обуславя началните стъпки да са насочени към създаване на специални центрове, експертни звена и изследователски екипи в рамките на Базелския комитет, а също и на мрежа от експерти по иновации в централните банки, които да извършват задълбочен анализ на критичните тенденции във финансовите технологии. Целта е да се изгради експертен капацитет и разпространение на добри регулаторни и надзорни политики в новата технологична среда. Голямото предизвикателство е създаването на адекватна

регулаторна политическа рамка за бързо и гъвкаво приспособяване към новите финансови технологии.

Анализът е концентриран върху 4 групи нови финансови технологии, както следва:

1. Интерфейси за програмиране на приложения – ИПП
2. Облачна биометрия - ОБ
3. Технологии за споделена счетоводна книга-ТСС (Блокчейн технологии)
4. Изкуствен интелект и Машинно обучение – ИИ и МО

Тези 4 групи нови финансови технологии са пряко свързани с множество банкови дейности, които също попадат в обсега на регулациите (депозити, кредитиране, капитал, активи, плащания, крипто-активи, дигитално банкиране и др.).

Източник: J Ehrentraud, D García Ocampo, L Garzoni and M Piccolo, “Regulating fintech: A cross-country analysis”, FSI Insights on policy implementation, forthcoming, 2019

Извършен е литературен обзор и характеристика на всяка една група, като анализът е развит в следната логическа последователност:

5. Характеристика
6. Предимства за банковия сектор
7. Рискове
8. Регулаторни подходи на политиките на Базелския комитет

Анализът на първата група технологии (**Интерфейс за програмиране на приложения-API**) подчертава, че тя е в основата на много приложения, които милиони хора използват непрекъснато без дори да го осъзнават.¹⁸ Банката може да предложи на трети страни достъп до своите персонализирани услуги чрез специализирани API. След това, няколко трети страни могат да използват банкови услуги или също да предложат същите на своите клиенти. Някои банки позволяват на външни разработчици на приложения да използват платформата им за API и да създават персонализирани API. Много банки предлагат съдействие и предоставят всички инструменти и функции на разработчиците за изграждане на мощни и ефективни API. Отвореното банкиране с помощта на API се счита за едно от най-големите постижения в банковия сектор. „Отвореното банкиране“ (Open Banking) се превърна в масова, универсална банкова практика. Ползите за банките са комплексни, но най-вече, че използването на API увеличава печалбите и допринася за развитието на финансовия пазар.

Направен и изводът, че най-добри резултати могат да се проявят в съчетание с взаимодействие между банки и иновативни финтех компании, а не само между банките и държавата. Тези компании обаче не са в обсега на регулациите.

Разгледани са: 5 групи рискове, произтичащи от приложението на API и регулаторните насоки и препоръки на политиките на Базелския комитет.

В частта за **биометричните технологии**, представляващи автоматизирани методи за разпознаване на клиентите чрез техните биологични характеристики, са разгледани областите на тяхното банково приложение. Анализът акцентира върху 8 групи рискове. Заключение е, че новите приложения за биометрия стават глобални, изискват глобален подход за тяхната регулация, както и стриктни, ясни и ефективни национални подходи и политики за оценка и контрол на риска, вкл. и по приложението им в банковата система. Задачата на Базелския комитет е да не допусне неконтролируема хаотична множественост на прилагането на биометричните технологии и да се изработи единен стандартизиран подход, общи правила за тяхната регулация и глобално интегриране към съществуващите банкови софтуерни решения за идентификация и сигурност.

При анализа на третата група - **блокчейн технологиите** – след като са посочени 9 групи предимства и 6 групи рискове от тяхното използване, специално място е отделено на

¹⁸ <https://www.paymentsjournal.com/what-are-apis-and-how-are-they-changing-banking/>

противоречивите тенденции в политиките на националните регулатори, както и на интереса на националните регулатори към създаването на собствени национални криптовалути, което до голяма степен затруднява процеса по приемане на обща международна рамка по линия на Базелския комитет.

По отношение на противоречивите тенденции в политиките на националните регулатори са групирани 6 области, по които много държави на този етап изразяват негативно отношение.

Анализирани са подходите на Базелския комитет за регулация на блокчейн технологиите. Отделно е разгледан дуалистичният подход на Европейската централна банка, характерен и за много други национални централни банки, показващ, че от една страна те определят крипто валутите като „зло, сеещо финансови кризи“, а от друга страна интересът на много правителства и централни банки към създаване на свои собствени национални крипто валути нараства. Посочени са главните въпроси, обект на дискусия и търсене на решения. Анализът показва, че именно тези многопосочни тенденции спрямо блокчейн технологиите определя трудностите за международните регулаторни органи и по-специално на Базелския комитет за намиране на единно или координирано решение спрямо тези технологии.

При анализа на **технологиите за изкуствен интелект и машинно обучение** е подчертано, че и в тази област банките нямат технологична квалификация и разчитат на външни специализирани разработчици на приложения, които да ги убедят в качествата и предимствата на новите технологии. Ето защо разработчиците на приложения играят много голяма роля, като авангард на всички нови технологии. Обърнато е специално внимание, освен на 7 групи преки рискове за банковата система, така и на 7 групи обществените рискове, които са формулирани от световни учени като „Екзистенциален риск за човечеството“, или като „последното изобретение, което човечеството някога е трябвало да направи“, или като „заплаха за човешкото съществуване“ и т.н. Няма друга област на новите технологии, която да заема толкова важно място в опасенията на хората за тяхното бъдещо място на планетата, сред които рисковете за банките и банковата система не са абсолютен приоритет. Подобни научни твърдения съществуват и за другите видове нови финансови технологии, което подчертава сериозните макро рискове, които носят тези технологии и поставят императивни изисквания пред регулаторните власти да отчитат тези макро рискове в регулаторните политики.

При разглеждането на регулаторните подходи на Базелския комитет се подчертава, че първите стъпки не са насочени към конкретна регулация на рисковете за банките и за регулаторната рамка, а по-скоро към насърчаване на банките за тяхното използване, вкл. и от самия Базелски комитет за целите на регулациите. Технологиите на изкуствения интелект и машинното обучение решават едва ли не комплексно много традиционни проблеми и навлизат вече в почти всички регулаторни дейности. Накратко казано, до 2021 г. не съществуват общоприети международни регулации, специално насочени към ИИ и МО. Регулаторните усилия се свеждат до наблюдения, анализи и предупредителни препоръки.

Анализът в тази глава доказва по неоспорим начин и третата хипотеза на настоящата работа, а именно, че новите финансови технологии ще играят ключова роля в бъдеще както за банковата система, така и за международните банкови регулации, че финансовите технологии носят голям заряд за макро рискове, за трансформация на системата и регулаторните правила, и че финансовите технологии изпреварват регулаторните реакции.

Изводи за влиянието на технологиите върху банковата система:

- а) Новите финансови технологии изискват детайлна оценка на рисковете и адекватна регулаторна рамка.
- б) Регулациите могат да се превърнат в спирачка на техническия прогрес. Ако банките не намерят изгода от новите технологии, те биха могли да поставят препятствия за развитието им ако са извън техния интерес или контрол.
- в) Финансовите технологии оказват влияние върху целия комплекс от обществено-икономически отношения, а банковите регулации са фокусирани в прерогативите на централните банки и Базелския комитет. Правителствените органи също нямат интерес от развитие на независими и неконтролируеми технологични банкови услуги, които да накърняват фискалната политика, да застрашават стабилността на банковата система или представляват заплаха за потребителите или обществото. Те също предприемат политики за регулиране на финтех с цел защита от макро-рискове. Съчетаването на регулаторните усилия на правителствата и централните банки неминуемо ще включи и макро-рисковете в банковата регулаторна рамка. Практическите стъпки са още в началото, в различни държави се предприемат единични и частични регулации, но общата тенденция е към изработване на обща политическа регулаторна рамка в бъдеще.
- г) Навлизането на нови финансови технологии в банковата индустрия е мощен и необратим процес, в рамките на който несъмнено възникват множество полезни

специфики, проблеми и рискове. Регулациите трябва да насърчават и отчитат тези специфики, за да не бъдат спирачка на научно-техническия прогрес

д) В областта на регулациите на API технологиите на този етап са постигнати ограничени резултати.

е) Регулациите на биометричните технологии в банковото дело са още в самото начало. Рисковете са не само банкови рискове, нито само потребителски рискове, а обхващат цялостната структура на бъдещото развитие на човешкото общество.

ж) Блокчейн технологиите позволяват създаване на децентрализирана система от нови пари, съществуващи извън банките и извън традиционните парични инструменти, пораждащи теоретически възможности за утвърждаване на паралелна и независима глобална платежна система. За търговските банки това означава ролята им да бъде частично компрометирана. Това означава също, че традиционната, класическа форма на банкиране ще трябва да претърпи еволюция, за да се адаптира към новите технологически, икономически и социални реалности. За централните банки това означава, да загубят контрола върху голяма част от плащанията и да изпаднат в невъзможност да провеждат парична политика посредством традиционните регулаторни инструменти за поддържане на стабилност на банковата система. Ето защо масовата тенденция обхванала централните банки и Базелския комитет, стартирала през 2019 г., е да се изучават и осмислят всички аспекти на влиянието на блокчейн технологиите върху икономиката, финансовата система, потребителското поведение и потенциалните рискове, с цел въвеждане на собствени дигитални валути, основани на тези технологии.

з) Технологиите за изкуствен интелект и машинно обучение създаващи неизбежни и ускоряващи се рискове, засягат регулаторите в целия свят, вкл. и Базелския комитет за банков надзор. Големият риск е, че пропуск в система за изкуствен интелект и машинно обучение може да създаде ефект на снежна топка и да създаде заплаха не само за цялата банкова система, а за цялото човечество.

и) Новите технологии имат потенциала напълно да променят начина на функциониране на банковото дело и финансовите пазари, което е сигурна гаранция, че те ще заемат все по-важно място в регулаторните политики на Базелския комитет и на всички други регулаторни институции в целия свят.

к) Следващото десетилетие на международните банкови регулации ще е посветено на нов тип регулации, насочени към спецификата и рисковете на новите финансови технологии. На този етап, виждането на Базелския комитет е да ги включи в съществуващата регулаторна рамка чрез подходите за надзор на микро рисковете. Огромният мащаб и

мощното влияние на новите технологии не могат да се впишат в традиционните регулаторни подходи. Това предполага скорошни промени в регулаторната политика и голяма вероятност от модификация на рамката на Базел 3, преди настъпването на обявения краен срок за нейното приемане.

Изводи за регулаторния подход на Базелския комитет спрямо новите финансови технологии:

а/ Полезните и атрактивни финансови технологии са носители на макро рискове и за обществото и за банковата система и представляват сериозна предизвикателство за международните банкови регулации. Тези технологии се развиват с главоломни темпове и изпреварват регулациите.

б/ Новите финансови технологии могат да предизвикат сериозни процеси на трансформация на банките в традиционния им вид.

в/ Предизвикателствата на новите финансови технологии за банковата система и обществото обективно налагат необходимост от глобални стандарти.

г/ Сътрудничеството и координацията на Базелския комитет с националните координатори и на международно ниво стават решаващи, но недостатъчни. Най-добри резултати могат да се проявят в съчетание с взаимодействие между банки и иновативни финтех компании, а не само между банките и държавата. Тези компании обаче не са в обсега на регулациите.

д/ Базелският комитет за банков надзор е призван да играе ключова роля в международната координация и сътрудничество по приемането в обозримо бъдеще на глобални общи правила и общи политики за регулации на целия обхват от нови финансови технологии в банковата система.

е/ Финансовите технологии не променят основните цели и мисия на финансовите регулатори, но създават сериозни рискове за тяхното постигане.

ж/ Финансовите технологии налагат императивна необходимост от приспособяване на надзорната архитектура и практики.

з/ Наличието на адекватна експертиза и ресурси ще бъдат критични компоненти за надзора на финтех разработки и др.

Новост и приносни елементи в дисертационния труд

В настоящето изследване се открояват някои аспекти, представляващи новост или имащи приносен характер в българската икономическа литература както следва:

а) В българската икономическа литература все още няма цялостно изследване на взаимовръзката на икономическата теория с международните банкови регулации и новите финансови технологии, както и на взаимовръзката между регулациите и финансовите технологии и тенденциите на тяхното взаимообвързано развитие. Настоящата работа установява тази взаимовръзка и изследва основните компоненти, които я характеризират.

б) На основата на сравнителен анализ на регулаторните рамки на трите Базелски споразумения са формулирани от една страна успехите и постиженията, а от друга проблемите и предизвикателствата, породени от макро рисковете за банковата система. Извършен е анализ на силните и слабите страни, възможностите и заплахите на трите Базелски споразумения. Класифицирани са нерешените въпроси и областите на бъдещите нива на международни банкови регулации.

в) Извършена е тематично обвързана характеристика на новите финансови технологии в обхвата на политиките на Базелския комитет и анализ на техните предимства и рискове през призмата на регулаторните подходи на Базелския комитет. Анализът осигурява по-холистичен изследователски подход при изучаването и анализа на развитието и използването на новите финансови технологии, с цел улесняване на решенията при предприемане на регулаторни мерки.

г) Идентифицирани са нерешени регулаторни въпроси и са разгледани бъдещите подходи за тяхното решаване, на основа на взаимовръзка с теоретичната мисъл. Поставени са за анализ и са извлечени нови възможни изследователски проблемни области и изследователски въпроси, които да бъдат обект на бъдещи изследователски усилия.

Постигнатите резултати ни дават основание да считаме, че това изследване е засегнало важни научно-теоретически и практически въпроси. Целта ни е да надградим познанията по тази проблематика в интерес на допълнително развитие на научните изследвания по темата за международните банкови регулации и финансовите технологии. Тезата би могла да служи и за база за практически насоки при разработване на регулаторни политики.